

პოლიფონია მონტოროში (კორდობა)

ვნების კვირაში, სოფელ მონტოროში (ესპანეთი), შესაძლებელია მეტად უცნაური პოლიფონიური სიმღერის მოსმენა. ეს არის ფენომენი, რომელიც სრულიად უჩვეულოა პირენეის ნახევარკუნძულის პარალიტურგიკული სააღდგომო წეს-ჩვეულებებისათვის, რომლების დროსაც ყველაზე ცნობილი ვოკალური გამომსახველობა საეტას მონოდიას.

მონტორო, რომელიც 10000 მოსახლეს ითვლის, მდებარეობს მდინარე გვადალქვივირით შემოზღუდულ კონცხზე. ასეთმა ბუნებრივმა იზოლაციამ, შესაძლოა, გარკვეულწილად, განსაზღვრა ამ სოფლის ტრადიციების კონსერვატიულობა.

ამჟამად აქ პოლიფონიას ასრულებს “Piadoso y Antiquísimo Coro de Nuestro Padre Jesús Nazareno y María Santísima de los Dolores” (ჩვენი მამა იესო ნაზარეტელისა და ყველაზე წმინდა მწუხარე მარიამის ღვთისმოსავი და უძველესი გუნდი). ის მიეკუთვნება ერთსახელიან Cofradia-ს (საძმოს), რომელიც დაფინებულ ენთუზიასტთა ჯგუფმა ხელახლა დააარსა 1982 წელს. სწორედ ამ ენთუზიასტებმა აღადგინეს XX საუკუნის არასახარბიელო მოვლენების გამო (სამოქალაქო ომი, გამოცდილი მომღერლების დაკარგვა, ემიგრაცია), თითქმის გაქრობის პირზე მდგარი ტრადიცია.

ის ფაქტი, რომ მოსახლეობა პოლიფონიურ პრაქტიკას ღრმად არქაულად აღიქვამს (ამაზე მეტყველებს გუნდის სახელწოდებაში ზედსართავის უძველესის გამოყენება), ხაზს უსვამს ვნების შვიდეულის რიტუალის (თანხლები პოლიფონიური მუსიკალური პრაქტიკით) განსხვავებულობას წლის სხვა დროის, თითქმის დავინწყებული ტრადიციული დღესასწაულებისგან.

გუნდი დაახლოებით 40 მომღერლისაგან შედგება, რომლებიც სამ რეგისტრში მღერიან (*voz primera, voz segunda* და *bajo*)¹. მათ რეპერტუარშია ზეპირი გადაცემის ტრადიციით შემონახული ლათინური ნიმუშები, რომელიც მხოლოდ ბზობის წინა პარასკევს, დიდ ხუთშაბათს და წითელ პარასკევს სრულდება. (რეპეტიციებს მარხვაში ატარებენ და რეპერტუარში არ აქვთ საერო ნიმუშები).

2018 და 2019 წლებში, ჩემ მიერ ჩატარებული სავსელ ექსპედიციების დროს გამოკითხული ინფორმატორების ცნობით, სამოქალაქო ომამდე ესპანეთში 4 გუნდი არსებობდა, რომელნიც მხოლოდ საკუთარ რეპერტუარზე იყვნენ სპეციალიზებული. მათგან, მივაკვლიეთ ომს გადარჩენილი ოთხი მომღერლის მიერ შემონახულ მხოლოდ შემდეგ ნაწარმოებებს: “Benedictus”, “Miserere” და “Stabat Mater”.

რეპერტუარი სრულდება, როგორც მიძღვნა “Padre Jesús”²-ისა (სიყვარულით ასე უწოდებენ ხალხში იესოს ქანდაკებას) და “Virgen de los Dolores”-ს („მწუხარე ქალწული“), ასევე, გუნდის გარდაცვლილი წევრების მიმართ ან საძმოს ახლი წევრის ტუნიკით შემოსვის საზემო ცერემონიის დროს.

მომღერლების ტანსაცმელიც კი მათი იდენტობისა და ერთგულების გამომხატველი ელემენტია. ის მამიდან შვილს გადაეცემა და შედგება მენამული ტუნიკისაგან, რომლის გულზე გადაჯვარედინებული გრძელი თოკები ვნების სიმბოლოა, ხოლო მათ დამჭერ “pecherin”-ზე “Padre Jesús”-ის გამოსახულებაა ამოქარგული. ზოგი მომღერალი ითხოვს,

¹ პირველი ხმა, მეორე ხმა და ბანი.

² მამა იესო.

რომ ტუნიკით დაკრძალონ, ზოგი კი ამჯობინებს, თავისი სამოსელი შვილებს და შვილი-შვილებს დაუტოვოს, მით უფრო, რომ, დიდი ალბათობით, მათი შთამომავლებიც გუნდის კანტორები გახდებიან.

ძმები კორანტების (“hermanos corantes”) სახელით ცნობილ მომღერლებს ზედმეტსახელი *abejorros* (დიდი ფუტკარი, ბაზი) შეარქვეს. ამის მიზეზი იყო მათ მიერ ლათინურად შესრულებული სიმღერების მოსმენით მიღებული შთაბეჭდილება; ლათინურად, რომელიც, გამოკითხული ინფორმატორების აზრით, ძნელად აღსაქმელ და გამოსათქმელებად მიიჩნევა (მოვლენა, რომელიც სხვა ზეპირ ტრადიციებშიც იჩენს თავს). თუმცა, ჩემი აზრით, ეს განსაზღვრება შეიძლება გამონეგული იყოს ერთგვარი ფონეტიკური ტემბრის აღქმის თავისებურებითაც, რომელიც პროდუცირებულია აკორდებით მღერის განსაკუთრებული ხერხით. ამ აკორდების დაბალი ბგერები ზუზუნის ასოციაციას ბადებენ. ეს ბუნებრივია, თუ გავითვალისწინებთ, რომ რეგისტრი სამია, გადარჩენილი მომღერალი კი — 4, დუბლირებული ხმა ბანია, ანუ ყველაზე დაბალი ხმა.

გარდა ამისა, არ გამოვრიცხავ, რომ ეს იყო ტემბრის მიზანმიმართული ძიებისა და ხმის წარმოქმნის მათ მიერ შემუშავებული ტექნიკის შედეგი, თუ დავუშვებთ, რომ 4 მომღერალი, ოთხი ორიგინალური ვოკალური პარტიის მემკვიდრეა და არა სამის. თუმცა, ეს აზრი ჟღერს, როგორც მოგონების გამომწვევი ვარაუდი.

ნებისმიერ შემთხვევაში, ზუზუნის აღქმა და კოლექტიური საქმის შესრულებისაკენ სწრაფვის სურვილი გვაახლოვებს იერუსალიმელი სოფრონიუსის გამოცდილებასთან, რომელიც აღმოსავლეთ საბერძნეთში პოლიფონიური სიმღერის მოწმე გახდა და მომღერლებს „ანგელოზებრივი ფუტკრები“ უწოდა.

მიუხედავად იმისა, რომ მტკიცებულებათა სიმწირე ესოდენ შორეული ეპოქების შესახებ მხოლოდ მარტივი ჰიპოთეზების ფორმულირების საშუალებას იძლევა, იმის აღნიშვნა ნამდვილად შეიძლება, რომ, დიდია შანსი, მონტოროს ბერძნული ფესვები ჰქონდეს (მით უფრო, რომ ის ყოველთვის ამაყობდა რომაული წარსულით, რამაც *შვილობილი ქალაქის* ტიტული მოუპოვა). გარდა ამისა, აქ წარმოებული თავლის დახვეწილი ხარისხი ხელს უწყობდა მის პოპულარობას მთელ რომის იმპერიაში. ყოველივე ეს კიდევ უფრო გვაახლოვებს ფუტკრების კეთილშობილურ სამყაროსთან.

ვნების კვირაში ქალაქი, ფაქტობრივად, სულიერ სკად იქცევა, სადაც ყველა თავისებურად იღნვის საერთო განზრახვის წარმატებით განხორციელებისაკენ. ეს არის „ჩვენი მამა იესო ნაზარეტელის“ (“Nuestro Padre Jesús Nazareno”) ქანდაკების თანხლება მეტად ხანგრძლივ პროცესიაში, რომელიც ვნების პარასკევს *San Juan de Letrán* (წმინდა იოანე ლატერანელის) ეკლესიიდან დღის 2 საათზე იწყება და 9 საათი გრძელდება (სურ. 1).

ამ თვალსაზრისით, საინტერესოა, როგორ მოქმედებს რიტუალი დროის შენელებაზე (ზარების რეკვა გვაბრუნებს მზის დროში, გადაყვართ 2 საათით უკან); ასევე, სივრცეზე, რადგან ახდენს პროცესიის სხვადასხვა ეტაპისა და მნიშვნელოვანი გაჩერებების, ერთდროულად, როგორც კოლექტიური მოგონებების ადგილებისა და როგორც ხმის გამაძლიერებელი გარემოს კოდიფიცირებას. ბრბოში ორიენტაციისათვის მომღერლები იყენებენ აბრას სახელწოდებით “Cuius” („ის, ვინც რომელი“), რომელზეც ამჟამად “Pietà”-ს (გარდამოსხნის) გრავიურაა გამოსახული, მაგრამ ძველ ფოტოსურათებში სიტყვა “CORO” (გუნდი) აწერია.

რაც შეეხება განლაგებას, მონტოროს გუნდის წევრები სპონტანურად ეწყობიან წრეზე. ეს შესაძლოა, იმ დროიდან მოდის, როცა არ არსებობდა დირიჟორი და ერთმანეთის ყურება აუცილებლობას წარმოადგენდა. თუმცა, ის ფაქტი, რომ მომღერლები ერთმანეთთან მჭიდრო კონტაქტში არიან და ზოგჯერ პარტნიორის მხარზე ხელიც უდევთ, უფრო საერო რიტუალის შესრულებას მოგვაგონებს.

ვნების პარასკევის მსახურება იწყება ეკლესიაში, რომელშიც “Padre Jesús”-ის პერსო-

ნალური ესკორტის — “Compañía de romanos de Montoro” (მონტოროს რომაელთა კომპანიის) მობრძანებისთანავე “Stabat Mater” სრულდება. ესკორტი შედგება რომელი ჯარისკაცების მსგავსად ჩაცმული და ორგანიზებული, დაახლოებით 500 ადამიანისაგან. ისინი თანხლებას უწევენ ქრისტეს ქანდაკებას მთელი მოგზაურობის მანძილზე და წარმოადგენენ ნახევრად-თეატრალურ დადგმას (სურ. 2, 3).

“Stabat Mater” რესპონსორულად სრულდება, სოლისტისა და გუნდის მიერ, ერთდროულად, საზეიმო და მგრძობიარე ხასიათით, რაც განონასწორებულია ეკლესიაში შემოსული “*cornetas y tambores*”³ ორკესტრის ხმაურით. ამგვარი ხმოვანი ეფექტი ძლიერ ემოციებს იწვევს და “Padre Jesús”-ის გრძელი ღამის დასაწყისს მოასწავებს.

ამასთან, მონტოროს ვნების კვირის ვოკალური რეპერტუარი შეიცავს ჰიპრიდულ ფორმებს ლოგოგენურ და მელოგენურ სტრუქტურებს შორის, რომლებიც სავარაუდოდ, ფართო დრამატული ქმედების ფრაგმენტები, საკრალური წარმოდგენების ნაშთებია, რომელთა მთავარი სტრუქტურული წესები დაკარგულია. ესაა ფორმულები ესპანურ ენაზე, რომლებიც ანდალუზიურ პარალიტურგიებშიც გვხვდება: ნახევრადინტონირებულ რეჩიტატივებს, როგორებიცაა “Decreto de Dios Padre” (მამა ღმერთის განკარგულება) და “Confortación del Ángel” (ანგელოზის ნუგეში), ემატება “Sentencia de Pilatos”⁴ (პილატეს განაჩენი), რომელიც სრულდება ერთი ხმის მიერ სხვადასხვა ფორმით სხვადასხვა მომენტში. ეს უკანასკნელი, ჟღერს რა “Sentencia corta”⁵-ს ფორმით, მთავრდება C# -ით, რომელიც არბილებს სოლისტის ინტონაციას. “Et erexit” (მან აღზარდა) (სრულდება ნოტებით A-B-C# მარცვალზე “Et”) და უერთდება გუნდს მაჟორული სამხმოვანების (A-C#-E) გაჟღერებისთანავე (აუდიომაგ. 1). იგი მომღერლების, დირიჟორებისა და საზოგადოების მიერ აღიქმება, როგორც მონტოროს პირადი მემკვიდრეობა, მოგონებების, ტრადიციებისა და გრძნობების სიმბოლო.

ტექსტი მიეკუთვნება “Benedictus”-ის (ნეტარ არს) ან “Canticum Zachariae”-ს (ზაქარიას სიმღერა) მეორე კუპლეტს “Et erexit cornu salutis nobis / in domo David, pueri sui” („მან აღზარდა ჩვენთვის / თავისი მსახურის, დავითის სახლში“).

“Miserere”-ც ამავე ჯგუფის სიმღერებს ეკუთვნის. მონტოროში ის მხოლოდ ორ შემთხვევაში სრულდება და რიტმული და მელოდიური გამომსახველობით მკვეთრად განირჩევა სხვა ნიმუშებისგან, რომლებიც რეპერტუარის ძირითად ხასიათს განაპირობებენ და რომლებშიც შერწყმულია განსხვავებული ეპოქებისა და საზოგადოებრივი ფენების სტილური ელემენტები (სურ. 4).

შეიძლება ითქვას, რომ ეს ვოკალური ტრადიცია განისაზღვრება, როგორც პოლიფონია, დაფუძნებული სამ დაბალ ხმაზე “falsobordone”-ს სტილში, რომელიც უმთავრესად ტონიკურ, დომინანტურ და სუბდომინანტურ ჟღერადობებს წარმოქმნის და ემისიური ასპექტებით გრიგორისეულ ქორალს მოგვაგონებს, განსაკუთრებით, სილაბური ტენდენციის უპირატესობით და, ზოგჯერ, უფრო კილოურ, ვიდრე — ტონალურ ბგერათრიგთან სიახლოვით.

კვლევამ გვიჩვენა სიახლოვე ვნების კვირის მრავალხმიან სიმღერებთან სარდინიაში. მართალია, ეს მსგავსება რესპოდენტებმა არ დააკონკრეტეს, მაგრამ განთქმული ადგილობრივი დრამატურგი მიგელ რომეო ესტეო, თავის ნაშრომებში ეყრდნობა პოლიფონიური გლეხური სიმღერების საერთოევროპულ სუბსტრატს⁶ და მონტოროს მრავალხ-

³ „საყვირები და დოლები“.

⁴ “Sentencias” მონტოროში სრულდება კოლექტიურად, განსხვავებით სხვა ფორმულებისგან, რომლებიც ინდივიდუალურად იკითხება.

⁵ მოკლე წინადადება.

⁶ ისევე, როგორც მიგელ მანზანო ალონსო იქცევა კორსიკასთან მიმართებაში.

მიანობას სარდინიის პოლიფონიასთან აკავშირებს.

უნდა ვალიაროთ, რომ მონტოროს პოლიფონიური ტრადიცია ცი ტერციის, კვინტისა და ოქტავის ინტერვალებშია მოქცეული და ხშირად ორმაგი პარალელიზმის ეპიზოდებს გვთავაზობს (ტერციებისა და ოქტავების სახით). გარდა ამისა, აღსანიშნავია ინტერესი იმ მომენტების ხაზგასმისა, როცა ჯგუფი მაქსიმალურ სულიერ და მუსიკალურ მისაწვდომობას აღწევს.

“Stabat Mater”-ის შესრულებისას მონტოროში შესაძლებელია გაუთვალისწინებელი ხმის დამატება. ეს ინიციატივა, შესაძლოა, ნაკარნახევი იყოს გარკვეული აკუსტიკური პირობებით, რომლებიც დაკავშირებულია შესრულების ადგილთან ან მომღერალთა ჯგუფთან. კარგად თუ დავაკვირდებით, ეს ის პირობებია, რომლებიც იყო კასტელსარდოს მომღერლების მიერ *quintina*-ს (კვინტა) ძიების დროს. მონტოროს შემთხვევაში ეს ერთი მომღერალია — ყველაზე მაღალხმინანი, რომელიც დროდადრო შორდება საკუთარ მელოდიურ ხაზს, რომ შეასრულოს “controcanto” (სიმღერის საინანაღმდეგო), მაშინ, როცა კასტელსარდოში ეს, ფაქტობრივად, ჰარმონიების ერთობლიობაა დამატებითი ხმის შემსრულებლის გრძნობების გამოსახატად. ამის საპირისპიროდ, აღნიშნული ხმის გამომსახველობით სტილში, რომელიც სიმღერის ჯანსაღ ენერჯიას შეესაბამება, არის ნათესაობა მონტოროს გუნდსა და კალიარის “Massa”-ს შორის (ენების კვირის სხვაგვარი მუსიკალური გამომსახველობა კუნძულ სარდინიაზე), რომელსაც, სხვათა შორის, არაგინ მღერის ლათინურად.

სხვა იტალიურ ტრადიციებს თუ გადავხედავთ (განსაკუთრებით, ცენტრალური და ჩრდილოეთ იტალიისა, რაც, შესაძლოა, შემთხვევითი არ იყოს), საინტერესოა ლატერას (ვიტერბო⁷) “Miserere”-სა და სესა აურუნკას⁸ და მონტოროს ვენების კვირის პოლიფონიის ზოგიერთი ელემენტის მსგავსება; რაც, კერძოდ, გამოიხატება: სამ ხმად დაყოფაში, სახელწოდებებით “bassa”, “media” და “alta”, რომელთაგან თითოეული ერთი მომღერლის მიერ სრულდება, ასევე, “Canticum Zachariae”-ს არსებობაში, რომელიც კამპანიის რეგიონში კოლექტიურად სრულდება საძმოსა და მლოცველების მიერ, სოლისტის მელოდიისა და გუნდური კუპლეტების მონაცვლეობის სახით.

ამ სიმღერისათვის მინიჭებული დიდი მნიშვნელობა შეიძლება აიხსნას იმით, რომ ის წარმოადგენს ბოლო ფსალმუნს *Officium Tenebrarum*-ისა, რომელიც ფართოდ აღინიშნება სესა აურუნკაში *saetta*-ს (მეხის დაცემა) თხუთმეტი სანთლის ჩაქრობის ცერემონიით, მაშინ, როცა მონტოროში კონცენტრირდებიან, ძირითადად, ქრისტესადმი მიძღვნილ პროცესიაზე.

ანდალუზიაში, მაშინვე, როგორც კი “Padre Jesús”-ის ქანდაკებას ტაძარში დააბრუნებენ, გუნდი ასრულებს “Cuius”-ს, ბოლო სიმღერას, რომლის მინორული მიხრილობა გამოთხოვების ატმოსფეროს ქმნის. რიტუალი მთავრდება კანტორების ურთიერთჩახუტებით, ერთმანეთთან გამოთხოვებით, რის შემდეგაც, მათი მისია, როგორც ფუტკრებისა, დასრულებულია და შეუძლიათ, დაისვენონ.

⁷ პროვინცია სამხრეთ იტალიაში.

⁸ ქალაქი სამხრეთ იტალიაში.

⁹ „დაბალი“, „საშუალო“ და „მაღალი“.

აუდიომაგალითი

1. *Sentencia + Et erexit* (ნაწყვეტი) (მსჯავრი და ამაღლება), ასრულებს ჩვენი მამა იესო ნაზარეტელისა და წმიდა მწუხარე მარიამის გუნდიჭ Piadoso y Antiquísimo. ცოცხალი შესრულება. მონტორო, 29 აპრილი, 2019 წ.